

Det vi alle vet

Jan Smedslund
professor emeritus, Universitetet i Oslo

Hva «vi alle vet», er det som følger nødvendig av å være menneske, og av strukturen i språket vårt.

VITENSKAPSTEORI

JON SLETVOLD PEKER i Psykologtidsskriftets maiutgave på psykoanalysens sentrale rolle i utviklingen av psykologisk praksis og i at vi nå vet «hva vi alle vet». Men han har ikke utdypet hva som egentlig har foregått i «over hundre års psykoanalytisk forskning», og han har ikke forstått hva jeg legger i uttrykket «hva vi alle vet».

Jeg mener psykoanalytisk forskning betyr at man reflekterer over hva man opplever i samtalepraksis under forskjellige omstendigheter, akkurat som alle psykologer reflekterer over seg selv og sitt dagligliv, og som akademiske forskere reflekterer over det de observerer i kontrollerte studier.

Å «reflektere» fører til «å sette ord på.» Når man setter ord på observasjoner, kan man også formulere utsagn, trekke slutninger, benekte dem, osv. Jeg tror at både psykoanalytisk og akademisk «forskning» består i å reflektere over det man opplever og observerer, og å formulere hypoteser som kan argumenteres for og imot. De to typene av forskning har produsert tusener av kasusstudier og tusener av eksperimenter. Felles for dem er at de ikke har ledet frem til generelle «lover» eller «prinsipper», men til en innsikt om at alle funn er betinget av sin spesielle kontekst (alt er relativt – det kommer an på).

Den enkleste sjekken på pseudoempiri er å forsøke å benekte en hypotese og se om dette gir mening

Et viktig resultat av å sette ord på fenomenene og formulere hypoteser er at det blir tydelig både at meningen med ordene i språket *henger sammen*, og at språket har *grenser*.

Et eksempel på en sammenheng jeg ofte har brukt, er «*forbauset* mennesker har opplevd noe *uventet*». Vi kan se at det stemmer i virkeligheten, men det er hva jeg har kalt en *pseudoempirisk* sammenheng, fordi den følger av hva ordene betyr. Den kan ikke benektes. Både psykoanalytisk og akademisk forskning er fylt av pseudoempiriske hypoteser. Den enkleste sjekken på pseudoempiri er å forsøke å *benekte* en hypotese og se om dette gir mening. Eksempel: *Forbauset* mennesker har *ikke* opplevd noe *uventet*. Dette gir ingen mening.

Psykologikken

Refleksjon over de språklige sammenhengene innenfor psykologien førte til det som kalles «*psykologikk*». Et enkelt eksempel: «Hvis en person ønsker å utføre en handling og personen tror hun kan utføre handlingen, så vil hun forsøke å utføre den.»

En grense for språket ligger i de såkalte semantiske primitivbegrepene, som ikke kan reduseres til noe enklere, og som angivelig finnes i alle menneskelige språk. Blant de over 60 primitivbegrepene er noen som direkte angår psykologi, for eksempel «tenke», «ønske», «føle», «gjøre», «bra», «dårlig», «ja», «nei», osv.

En annen grense for språket ligger i at vi forutsetter at mennesker er «aktive» og «målrettede», og at de «sanser», «tenker», «husker», «føler», osv. Hvis noe er et menneske, vet vi at det har disse egenskapene. Dette kan ikke meningsfullt benektes.

Hva «vi alle vet», er altså det som følger nødvendig av å være menneske, og av strukturen i vårt språk.

Sletvold har helt rett i at ikke alle kan sette ord på hva vi alle vet, det vil si hva vi alle i praksis tar for gitt. Men felles for oss alle er at *når* vi setter ord på ting, trekker vi de samme slutningene og gjør de samme forutsetningene. Jeg har for eksempel analysert begrepet «tillit» og vist at det er fem nødvendige og til sammen tilstrekkelige betingelser for at vi stoler på en person (Smedslund, 1997, 68–73). Denne analysen er til hjelp blant annet når vi prøver å finne ut hvorfor noen *ikke* har tillit.

Sammenfattende vil jeg si at «the relational turn» i psykologien ikke bygger på empiriske funn (som kunne vært annerledes), men er et resultat av refleksjoner som har ledet oss til å sette ord på det vi alle i praksis tar, og *må* ta, for gitt. Derfor er dette i hovedsak *sikker* kunnskap.